

берези — 170 зернин на 1 м³ повітря — спостерігалася 23.04.06 р., а 30.04.07 р. її рівень дорівнював лише 64 на 1 м³. Вміст пилку в'язу в 1 м³ 10.04.06 р. становив 630 зернин проти 204, що спостерігалася 05.04.07 р. Загальна сума середньодобових показників за підсумками двох місяців була такою: береза — 1850 у 2006 р. і 764 — у 2007 р.; тополя — 2196 у 2006 р. і 1215 — у 2007 р., в'яз — 3646 у 2006 р. і 722 — у 2007 р.

З отриманих даних можна зробити **висновки**:

1. Погодні умови можуть значно змінювати аеропалінологічну ситуацію.

2. Максимальна концентрація пилку у повітрі спостерігається при одночасному масовому цвітінні за наявності сприятливих погодних умов.

3. Для отримання повної аеропалінологічної картини необхідно поєднання зусиль аеробіологів та метеорологів.

4. Комплексне аеропаліногенне дослідження динаміки вмісту пилку у повітрі у взаємозв'язку з метеорологічними даними дозволить прогнозувати дні з високою концентрацією пилкових алергенів, що дозволить попереджати або полегшувати загострення полінозів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Морозова О.В. Оценка аэропалликации в регионе // Аллергология и иммунология. — 2005. — Т. 6, № 2. — 16 с.

2. Приходько О.Б., Павліченко В.І., Ємець Т.І. Аеропалінологічна ситуація у місті Запоріжжі у 2006 році // Запоріжський мед. журнал. — 2007. — № 1. — С. 88-90.

3. Родінкова В.В. Повітряний моніторинг пилку алергенних рослин урбанізованої екосистеми на прикладі м. Вінниці: Автореф. дис. канд. біол. наук: 03.00.16 / Чернівецький нац. ун.-т. — Чернівці, 2005. — 13 с.

4. Савицкий В.Д., Савицкая Е.В. Экология и распространение пыльцы аллергенных растений в Украине // Астма та алергія. — 2002. — № 2. — С. 17-20.

5. Хаитов Р.М. Клиническая аллергология. — М.: Мед-пресс-информ, 2002. — 624 с.

CRITERIA OF ASSESSMENT OF NATURAL-RECREATIONAL RESOURCES OF PROTECTED AREAS

Getman V.I.

ПЕЙЗАЖНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЗАПОВІДНИХ ЛАНДШАФТІВ: КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ

ГЕТЬМАН В.І.

Міністерство охорони
навколишнього природного
середовища України

УДК 379.85: 502.7

нікальність, неповторність, оригінальність, індивідуальність, атрактивність, дефіцитність — можна добрати цілу низку прекрасних епітетів, розповідаючи про природні перлини нашого українського краю, заповідні ділянки відносно збереженої, "дикої" природи. Кожний природний чи історичний ландшафт земного материка, як і всяка суцільна людина, має свої відмінні риси, індивідуальні, якісно визначені та генетично єдині.

Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" для організації масового відпочинку населення і туризму визначаються рекреаційні зони, які разом з територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, курортними і лікувально-оздоровчими зонами утворюють єдину територіальну систему і підлягають особливій охороні (статті 60-63). Земельним кодексом України за основним цільовим призначенням виокремлено землі природно-заповідного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення (стаття 19).

Відповідно до ст. 9 Закону України "Про природно-заповідний фонд України" одним з видів використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, за умови дотримання природоохоронного режиму, є використання їх в оздоровчих та інших рекреаційних цілях. До установ природно-заповідного фонду України, які організують і здійснюють рекреаційну діяльність, належать національні природні парки (НПП), біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки (РЛП), парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, зоопарки, дендропарки.

Попри нинішні негаразди з матеріальним достатком, при-

ПЕЙЗАЖНОЕ РАЗНООБРАЗИЕ ЗАПОВЕДНЫХ ЛАНДШАФТОВ: КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ

В статье определена и обоснована система критериев оценки ландшафтно-рекреационных ресурсов природно-заповедного фонда.

Одной из разновидностей природных рекреационных ресурсов ландшафта являются пейзажные, которые обеспечивают, прежде всего, комфортность отдыха.

Визуально они воспринимаются в образе пейзажного разнообразия (внешнего и внутреннего), критериям которого даются характеристики.

родна потреба населення у відпочинку, оздоровленні, туризмі тощо вимагає вирішення широкого кола питань, пов'язаних з визначенням характеристик природного потенціалу та регламентованого рекреаційного землекористування і, відповідно, оптимального задоволення зазначеного попиту людей. Перевищені, необґрунтовано високі рекреаційні навантаження негативно позначаються на ландшафтних комплексах (ЛК), що неприпустимо у межах природно-заповідних територій — найбільш цінного первинною красою національного надбання.

Матеріали і методи. Естетична категорія краси є однією з суттєвих характеристик природної (і культурної) спадщини та водночас свого роду "еквівалентом" (презентом) будь-якого народу [3]. Та спершу домовимося дотримуватися положення критичної філософії Іммануїла Канта про те, що естетичне відчуття прекрасного можливе лише від об'єктів, які не мають для людини практичного, утилітарного значення. Іншими словами (за Едмундом Берком), те, чим ми володіємо, не може бути величним.

З історії відомо: ще у 1902 р. у Великому герцогстві Гессенському було прийнято закон "Про захист красивих видів у природі". Законодавчого оформлення потребує питання збереження природної, заповідної краси й у сучасній Україні.

Та спершу — що ж таке краса? В естетиці краса розуміється як інтегральне поняття, що розкривається через конкретні категорії: мальовничість, гармонійність, довершеність, досконалість, величність, елегантність, природність тощо [4].

Однією з найбільш виразних естетичних категорій є гармонійність (гармонія), що трактується як найвищий рівень впорядкованого різноманіття, хаосу. До слова, хаос в античних греків був ідеалом краси (та про це нижче). Гармонія як явище, як динамічний стан суспільних і природних процесів передбачає порядок (впорядкованість, благоустрій), відхилення від якого викликає дисонанс (порушення гармонії).

Найбільш "ландшафтною" категорією естетики вважається

величність. Чому? Бо величний, грандіозний своєю природною красою ландшафт викликає високі, емоційно піднесені почуття. Саме визнання величності природи як її естетичного виразу призвело європейців у XIX ст. до звеличення, захоплення гірськими ландшафтами.

Загалом, усіма етносами вироблявся свій, властивий кожному "часовому зрізу" ідеал краси як такої, що змінювався разом з історичними періодами. Тобто це поняття — просторово-часове, національне, індивідуальне.

Відомий німецький вчений Геттнер А. у своїй праці "Географія, її історія, сутність і методи" пише: "Ідеалом краси ландшафту були у минулі часи затишні місця, як наприклад у Франції, ще за часів Людовика XIV — ландшафт на Луарі, який зараз здається нам нудним. Альпи протягом століть вселяли жах і лише наприкінці XVIII століття стали предметом захоплення. Ще пізніше ствердилася краса степу і моря; загалом можна сказати, що з підвищенням культури, насамперед міської, краса культурного ландшафту ціниться менше, а краса дикої природи, що раніше не визнавалася, дедалі настійніше завойовує наші симпатії" (1937, с. 192).

Семенов-Тянь-Шанський В.П. пішов далі Геттнера А. і навіть описав "естетичну цінність пейзажів" різних регіонів північної частини Євразії.

Ідеал краси природи конкретизується та оформляється у понятті ідеального ландшафту як вираження абсолютно естетичної цінності доквілля (як еталону ландшафту), виступаючи мірилом відповідності реальних пейзажних ознак суб'єктивним уявленням спостерігача, сформованим певним суспільством.

Відомий британський географ XX ст. Воган Корніш в унікальних працях "Пейзаж і зорові відчуття" (1936), "Красоти пейзажу: географічні дослідження" (1943), присвячених вивченню естетичних властивостей ландшафтів Великої Британії, постійно замислювався над питанням: чому одні місця красивіші за інші?

Професор Джей Епплтон з північної Англії у книзі "Переживання ландшафту" (1975) дово-

дить, що природний ландшафт потрібно не лише споглядати, а й відчувати кожним своїм нервом. А це не кожному дано, це від Бога — вміння прилучатися до високої краси. З цього приводу видатний англійський філософ і культуролог XIX ст. Джон Рескін вважав, що тільки розвинуті люди можуть бачити красу пейзажу. Тобто почуття краси має вроджену природу. Хоча є й інший бік медалі: до прекрасного, до високого мистецтва, за словами відомого письменника Оскара Уайльда, не можна допускати будь-кого.

Серед великих цінителів краси природи всесвітньо відомі люди: Девід Ловенталь, Х'ю Прінс, Родерік Неш, Альдо Леопольд, Генрі Давид Торі, Джон Муір (більшу частину життя самітником подорожував горами західної Америки), а також Д. Лінтон, Р. Емерсон, Каплани Р. і С. та ін. Саме Г. Торі належить знаменита фраза: "Дика природа врятує світ".

Окремого розгляду заслуговує книга Р. Неша "Дика природа та американський розум" (1967). Зазначимо лише, що для американців сувора природа, її незаймана краса є предметом національної гордості. Завдяки величності символами краси американського ландшафту стали такі "екстремі" світової природи, як Ніагара, Великий Каньйон Колорадо (Гранд-Каньйон, найглибший у світі — понад 1500 м), Йосемітська долина (Незрівнянна долина) у Каліфорнії. Чого варта лише "Країна чудес", або Йеллоустон у самому серці Скелястих гір (біля витоків Міссурі)! Корінні індіанці іменували тутешні місця "Країною криги, вогню, води і диму, що обертається". Вони відмовлялися супроводжувати туди мандрівників, розповідаючи, що у Скелястих горах є скам'янілий ліс, і там живуть злі духи...

Можна стверджувати, що пейзажні властивості ландшафтів відбиваються у зорових образах людини, в яких акумулюється не тільки інформація, що допомагає орієнтуватись у довкіллі, але й важливі для неї цінності, формуючи відповідне світосприйняття.

Таким чином, красивий пейзаж містить у собі високий виховний потенціал. Його краса виховує, вражає. Людина, вбираючи в себе враження від

споглядання прекрасного, збагачується духовно. У такому "діалозі" здійснюється, відповідно, інформаційний (інтелектуальний) і духовний (чуттєвий) контакт людини з природою.

Стосовно першого, інтелектуального, треба сказати: серед негативних наслідків "сучасної" антропогенізації природи має місце зниження інформаційної цінності ландшафтів, що негативно впливає на психологічний стан людини, позначається на її життєвій активності і соціальній позиції. Не виключено, що зіпсоване, "глухоніме" довкілля вносить корективи і у національного менталітету.

До складових іншого — чуттєвого ставлення людини до природи — належить дуже важливий, якщо не засадничий, кровний зв'язок з "малою батьківщиною", рідною оселею, рідним подвір'ям... Почуття це особливо властиве українському характеру. Від туги за рідним домом вмирають, сивіють. Найбільш промовистим прикладом такого почуття є страдницьке життя, засланою далеко від рідної землі нашого пророка, титана людського духу — Т.Г. Шевченка. На цьому патріотичному почутті історично зростала любов українця до своєї вітчизни.

Краса дикої природи, що зберігається на заповідних територіях, у сучасному, антропогенно трансформованому світі дедалі впевненіше стає безцінним еталоном, мірою та критерієм прекрасного. Вона впливає і впливатиме у майбутньому на релігію, філософію, мистецтво, науку і, можливо, визначатиме матеріальний і духовний розвиток людства. Це стане ще одним підтвердженням усім відомого афоризму Ф.М. Достоєвського про те, що краса врятує світ. Загалом краса, мистецтво є фактором формування культурного ландшафту, наукове трактування якого ще у 1920 році запропонував О. Шлютер. Активне конструктивне формування культурних ландшафтів вимагає комплексного географічного аналізу території, оцінки природних ресурсів, зокрема рекреаційних у межах природно-заповідного фонду (ПЗФ).

Між красою пейзажу, особливо заповідного ландшафту, та її

CRITERIA OF ASSESSMENT OF NATURAL-RECREATIONAL RESOURCES OF PROTECTED AREAS

Getman V.I.

System of criteria of assessment of landscape-recreational resources of the Nature Reserve Fund is determined and proved in the article.

One of the varieties of natural recreational resources of the landscape is scenery, which ensures, first of all, convenience of leisure. Visually it is apprehended in the image of scenery variety (exterior and interior) which criteria are characterized.

використанням (спогляданням) під час відпочинку людини існує прямий зв'язок: чим красивіший природний пейзаж, тим більша його рекреаційна цінність. Тобто краса природи (заповідної) — один з безцінних рекреаційних ресурсів.

Великий і різноплановий науково-прикладний інтерес архітекторів, проєктантів, економістів, ландшафтознавців, істориків та інших фахівців до рекреаційних природно-заповідних ландшафтів поставив на порядок денний необхідність всебічної оцінки їхніх ресурсів.

За ступенем використання ландшафтно-рекреаційних ресурсів можна виділити три основні групи природно-заповідних ландшафтів:

□ з високою інтенсивністю рекреації, де інші землекористувачі відсутні або мають другорядне значення (зони стаціонарної рекреації НПП і РЛП, лісо-, луко-, гідропарки);

□ з середньою інтенсивністю рекреації, коли рекреаційні ландшафти виконують одночасно деякі екологічні та виробничі функції (зони регульованої рекреації НПП і РЛП, буферна зона біосферних заповідників);

□ з незначною питомою вагою рекреації (зона регульованого заповідного режиму біосферних заповідників, охоронна зона природних заповідників) [5].

Найбільшу складність становить визначення та обґрунтування системи критеріїв оцінки ландшафтно-рекреаційних ресурсів природно-заповідного фонду. Такі критерії, на нашу думку, можна групувати відповідно до двох ступенів ландшафтної організації природи — геокомпонентного та геосистемного.

Геокомпонентні критерії: характер корінних порід і поверхневих відкладень; морфоструктура та морфоскуль-

птура рельєфу; геокліматичний (формування погодних умов і типів погоди): кількість сонячного світла, температурний режим, режим атмосферних опадів; гідрогенний (водний режим); педогенний (трофність ґрунту — багатство на поживні речовини); біоценотичні (часові аспекти біоценозу).

Геосистемні критерії: об'єктивність; генезис (походження) ландшафтів; комплексність; природна однорідність (гомогенність); територіальна цілісність (гетерогенність).

Придатність ландшафтів для рекреації визначається в основному за такими аспектами оцінки:

□ функціональний (комплексний) — фізична придатність природних умов (орографічних, кліматичних, гідрографічних) для відпочинку;

□ екологічний (гігієнічний) — якісні параметри аквальної комплексів, атмосферного повітря, заболоченість, режим тиші;

□ естетичний — природна краса та гармонія ландшафту, що включає наявність атрактивних елементів, їх багатство, гармонію форм, можливість панорамного огляду, палітру кольорів, ступінь екзотичності тощо.

Одним з різновидів природних рекреаційних ресурсів є пейзажні (фізіономічні) аспекти ландшафтів, що забезпечують комфортність відпочинку як дуже важливий показник якості середовища. Візуально вони сприймаються в образі пейзажного різноманіття і можуть ранжуватися ще як ландшафтно-естетичні ресурси (нематеріальні).

Пейзажно-естетична оцінка має на меті визначити естетичну цінність природних ландшафтів, їх різноманіття і здійснюється на основі системи критеріїв. Її об'єктивність зале-

жить від поєднання відносно суб'єктивного зорового враження та об'єктивних ландшафтно-таксаційних показників. Пейзажно-естетична оцінка не тотожна оцінці пейзажно-різноманіття.

Що ж таке пейзаж і пейзажне різноманіття загалом? Пейзаж можна трактувати як зоровий естетичний образ ландшафту, що відкривається перед спостерігачем з панорамних місць (арен), або оглядових точок. При цьому вважається, що образ ландшафту існує в уяві спостерігача і властивостях самого ландшафту, які викликають у людини певні асоціації [4].

Можна вважати, що сам образ є властивістю пейзажу як фізіономічного (зовнішнього) відображення ландшафту. Ландшафт у науковій та художній сферах останнім часом інтерпретується не як простір, а як той образ, в якому він постає.

Пейзажу властива найбільш універсальна цінність — візуальна. До речі, візуальна цінність ландшафту (пейзажу) ще у 1964 р. офіційно визнана Законом про природно-заповідні території у США.

Пейзажу відповідають відкриті та напіввідкриті просторові форми ландшафту у полі його сенсорного сприйняття (органами чуття людини). Залежно від кута огляду можна виділити циркорамний пейзаж

(понад 240°), панорамний (120°-240°) тощо.

Преференція (перевага) у сприйнятті віддається пейзажам напіввідкритого типу зі звивистими і розмитими межами, перед такими, що мають викривлені перспективи. Така перевага пояснюється, зокрема, еволюційним чинником, бо напіввідкриті ландшафти, приміром Лісостеп, Савана були місцем існування людини протягом більшої частини її філогенезу чи біологічної історії (до 3 млн. років).

Результати та їх обговорення. Пейзажне різноманіття як просторово-часова властивість природних ландшафтів складається з об'єктивно можливих вражень відпочиваючих у певному часовому інтервалі від морфологічної (горизонтальної, латеральної) структури ландшафтних комплексів [1].

Внутрішнє пейзажне різноманіття природних ландшафтів нами трактується насамперед як морфологічна структура ЛК: поєднання дрібніших ландшафтних комплексів та елементів, що закономірно повторюються на генетично визначеній території.

Критерії характеристики внутрішнього пейзажного різноманіття: горизонтальне дроблення (пересіченість) рельєфу; вертикальне дроблення (амплітуда, розчленованість)

рельєфу; переважаючі схили місцевості (кути нахилу); співвідношення рельєфу (геоморфологічного профілю) з рослинним покривом (силуетом деревостану); лісистість території; повнота деревостану; густина підросту і підліску.

Горизонтальна пересіченість рельєфу — кількість перегинів рельєфу на 1 км профілю, що визначає частоту зміни пейзажів на всій площі ЛК. Високе пейзажне різноманіття матимуть ЛК з найбільшою кількістю перегинів, низьке — з найменшим.

Вертикальна розчленованість рельєфу — амплітуда відносних висот рельєфу (перевищення видових точок над навколишньою місцевістю), що забезпечує огляд ландшафту, наявність чи відсутність пейзажних панорам, далеких перспектив — тобто є одним з основних чинників пейзажного різноманіття. Максимальна оцінка розчленованості рельєфу відповідатиме найбільшій амплітуді відносних висот, мінімальна — абсолютно рівній місцевості.

Переважаючі схили місцевості (кути нахилу) — визначають контрастність ландшафту. При зростанні кутів нахилу збільшується позитивна оцінка пейзажного різноманіття території.

Зовнішнє пейзажне різноманіття природних ландшафтів визначається різноманіттям

Таблиця 1

Класифікація зовнішніх пейзажів за характером видимості горизонту

Тип геопростору	Вид геопростору	Ландшафтні особливості пейзажу
Огляд закритий (малий)	1	Деревостани горизонтальної зімкнутості чисті й мішані за складом усіх типів лісу. Одноярусні, з рівномірним розташуванням дерев на площі. Чагарники вище 1,5 м. Зімкнутість пологую — 0,6-1,0.
	2	Деревостани вертикальної зімкнутості, двоярусні і багаторярусні, за складом переважно змішані або чисті з тіневитривалих порід, з груповим розташуванням дерев, просвіти між якими не з'єднуються. Зімкнутість пологую — 0,6-1,0.
Огляд напіввідкритий (середній)	1	Зріджені деревостани з рівномірним розташуванням дерев, чисті або змішані за складом. Зімкнутість пологую — 0,3-0,5.
	2	Зріджені деревостани з нерівномірним груповим розташуванням дерев, чисті або змішані за складом. Контури груп дерев різні за формою і площею. Зімкнутість пологую — 0,3-0,5. Периферійні дерева з розлогими кронами, під якими розгорнуті галявини з добре розвиненим трав'яним покривом і чагарниками.
Огляд великий (відкритий)	1	Зріджені деревостани з рівномірним розташуванням дерев. Зімкнутість пологую — 0,1-0,2.
	2	Ділянки з поодинокими деревами або з окремими дрібними групами чагарників висотою до 1,5 м. Деревно-чагарникова рослинність займає менше 10% ландшафтних вирубок, луків тощо.
	3	Степові плакори, ділянки без дерев і кущів (луки, болота, пустирі, водні плеса, галявини тощо).

пейзажів, які розкриваються довкола.

Критерії характеристики зовнішнього пейзажного різноманіття: кількість одночасно видимих ландшафтних комплексів (пейзажів); кількість місць, звідки відкриваються зовнішні пейзажі; горизонтальний кут сприйняття довколишніх пейзажів; вертикальний кут сприйняття зовнішніх пейзажів; глибина перспективи зовнішнього пейзажу; силует (пересіченість) лінії горизонту.

Кількість одночасно видимих ландшафтних комплексів (пейзажів) — основний показник зовнішнього пейзажного різноманіття. За цим показником найвищий бал отримують гірські ландшафти з вершинами, з яких відкривається найбільша кількість ЛК. Нульовий бал мають, наприклад рівнинні лісові ЛК, в яких взагалі не відкриваються зовнішні пейзажі.

Кількість місць, звідки відкриваються зовнішні пейзажі — це співвідношення між ділянками, що закриті та відкриті для сприйняття зовнішніх пейзажів.

Горизонтальний кут сприйняття зовнішніх пейзажів — сектор видимого горизонту, що залежить від лісистості і пересіченості ЛК, а також відносної висоти і характеру схилів сусідніх ЛК. Найбільшим (360°) він буде для піків гірських вершин чи плоско-рівнинних степів, а найменшим (0°) — для заліснених місцевостей, гірських ущелин чи тіснин тощо.

За величиною сектора видимого горизонту зовнішні пейзажі поділяються на відкриті, напіввідкриті і закриті типи геопростору, а ті, у свою чергу, — на 2-3 різновиди [2] (табл. 1).

Вертикальний кут сприйняття зовнішніх пейзажів — сектор сприйняття сусідніх ЛК у вертикальній площині, сторони якого утворюють лінії від спостерігача до найвищої і найнижчої оглядових точок (об'єктів).

Глибина перспективи зовнішнього пейзажу — віддаленість від точки спостереження до лінії горизонту, де предмети видніються нечітко і зливаються в одне (ми не можемо бачити об'єкт, розташований від нас далі, ніж на відстані, яка у 3,5 тис. разів перевищує його розміри) [4].

Найбільшою вона буде для найвищих місць спостережень (відкритих панорам декількох

гірських хребтів або долин), найменшою — коли середня перспектива не перевищує 1,0-1,5 км. Такими є відкриті для огляду протилежні схили річкових долин.

З глибиною перспективи пов'язане поняття видимості горизонту, що визначається відстанню, за якої можна визначити за стовбуром породи дерева та інші елементи ландшафту. У зв'язку з цим видимість поділяють на добру (40 м і більше), середню (20-40 м) та погану (менше 20 м). Загалом, перспектива як візуальна зміна різновіддалених від спостерігача предметів є однією з найважливіших "композиційних" властивостей ландшафту. Розрізняють лінійну і повітряну (кольорову або колоритну) перспективи.

Силует (пересіченість) лінії горизонту — кількість перегинів лінії горизонту на одиницю горизонтального кута сприйняття зовнішніх пейзажів.

Цікавим і доволі дискусійним у ландшафтознавстві залишається питання просторових меж ландшафтів. Проте саме на межі ландшафтних комплексів виникає перехідна смуга, так званий екотон, де проявляється явище крайового (контактного) ефекту (зміни середовища). У цій смузі спостерігається природний екстремум — максимум біотичного (видового) різноманіття, а також пейзажного. Тобто пейзажне різноманіття зростає у напрямку межі ландшафтного комплексу.

При оцінці пейзажного різноманіття слід враховувати і *часовий вимір*, тобто виходити із здатності людини сприймати протягом певного часу певну кількість зорових вражень. Тому естетична цінність однієї території з позицій пішохода, велосипедиста чи автомобіліста буде абсолютно різною. При нормальному зоровому сприйнятті ландшафтного аспекту територією пішоходом чи велосипедистом для автомобіліста (залежно від швидкості пересування) може виникнути зорове інформаційне перенасичення.

Висновки

Пейзажне різноманіття (внутрішнє і зовнішнє) на рівні сприйняття (перцепційно-когнітивного) можна розглядати відносно двох вимірів простору — у горизонтальній та вертикальній площинах. Внутрішнє пейзажне різноманіття при-

родних ландшафтів майже рівнозначне горизонтальному пейзажному різноманіттю, що визначається частотою зміни чи кількістю пейзажів, що сприймаються рекреантом під час проходження територією ландшафтних комплексів. Зовнішнє пейзажне різноманіття природних ландшафтів близьке до вертикального пейзажного різноманіття, що, у свою чергу, також визначається кількістю критеріями: різницею висотних (гіпсометричних) позначок рельєфу, крутизною схилів, ярусністю фітострому (рослинного покриву) тощо. Тобто воно зростає при ускладненні ландшафтно-структурі і, відповідно, при багатоплановості самих пейзажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веденин Ю.А., Филиппович Л.С. Опыт выявления и картирования пейзажного разнообразия природных комплексов. — В кн.: Географические проблемы организации туризма и отдыха. Выпуск 2. — М.: 1975. — С. 39-48.
2. Генсирук С.А., Нижник М.С., Возняк Р.Р. Рекреационное использование лесов. — К: Урожай, 1987. — 246 с.
3. Гетьман В.І. Гуманістична цінність заповідних ландшафтів національної та регіональних екомереж України // Екологічний вісник. — 2003. — № 1-2. — С. 5-7.
4. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Естетика ландшафту: Навчальний посібник. — К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. — 183 с.
5. Заповідна справа в Україні.: Навчальний посібник / За загальною редакцією Гродзинського М.Д., Стеценка М.П. — К., 2003. — 306 с.
6. Тутковський П.А. Краєвиди України: Науково-популярний нарис. — Харків: ДВУ, 1929. — 48 с.